

svako uspijeva djelomično zahvatiti istinu, autor ističe da mu nedostaje vremenska distanca koja bi mu dozvolila da ocijeni ulogu i vrijednost svakog pojedinog pristupa.

Sve ove teorije, zajedno s još mnogo nepostavljenih i davno zaboravljenih, čine istinu o jeziku. I zato nam prikaz razvoja tih teorija (a ne statično iznošenje navodno definitivnog suda) može pružiti uvid u jezik i njegovu strukturu, dajući nam opet samo djeličak istine o njemu.

Alko naiđe na odaziv i razumijevanje publike kojoj je, prije svega, namijenjena, ova knjiga mogla bi, na njoj specifičan, istovremeno diskretan i korjenit način, ostaviti traga u svijesti sadašnjih i budućih nastavnika jezika, otvoriti im nove poglede na jezik i njegovu kompleksnu, višeznačnu strukturu, te tako pomoći u oslobađanju nastave jezika od strogo uvriježenih normi koje se nameću kao jedine moguće i apsolutno istinite i vrlo se teško istiskuju iz učionica.

Mirna Velčić

A. KRVAVAC, G. MIKULIĆ: *ENGLISH IN THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES*, Zagreb, 1983.

Otkad učenje jezika struke (stranog ili materinskog) postoji kao predmet u okviru Opće programskih osnova za studente tzv. nefiloloških grupa i fakulteta, izvodači nastave, prepušteni da sami osmisle ciljeve i program rada, uglavnom su izloženi suviše apstraktnim i neadekvatnim teorijama unutar opće i primijenjene lingvistike. Sve više, naime, postajemo svjesni da je za taj nastavni rad potrebno isto toliko raditi na teorijskim pretpostavkama u analizi jezika pojedine struke, koliko i na pronalaženju metodičkih rješenja u samoj praksi. Suočene s brojnim teškoćama koje proishode iz navedenih zahatjeva, *Alka Krvavac* i *Gordana Mikulić* odvažile su se ponuditi rješenja u obliku udžbenika. *English in the Humanities and Social Sciences* prvi je udžbenik u našoj sredini za podučavanje tzv. ESP-a (English for Specific Purposes) u sklopu studijskih grupa kao što su jugoslavenski jezici i književnosti, komparativna književnost, psihologija, sociologija, lingvistika, fonetika, pedagogija, povijest, povijest umjetnosti, filozofija, etnologija i arheologija. S veseljem smo ga dočekali i stoga smatramo da zaslužuje osobitu pažnju.

Udžbenik se obraća studentima koji posjeduju tzv. srednjoškolsko znanje engleskog jezika. Računajući s njihovom temeljnom komunikacijskom kompetencijom, nudi im se kao pomoć za aktivnije razumijevanje i praćenje stručne literature konkretnog područja na engleskom jeziku.

Cilj povlači niz realizacijskih i, dakako, lingvističko-teorijskih problema. Bitno problemsko čvorište odnosi se na žanrovsko određenje iskaza koji vrijedi za pojedinu disciplinu. Budući da je jezična upotreba i unutar istog područja uglavnom slojevita, moramo se upitati o izboru predložka znanstvenoga

jezika (npr. za potrebe studenata komparativne književnosti ili jugoslavistike odlučujemo se za književnopovijesni, književnoteorijski i/ili književnokritički tip teksta). Posebne teškoće predstavljaju onda i teorijske premise o tekstu kao komunikativnoj jedinici. Pristupajući, dakle, podučavanju engleskoga znanstvenog jezika, problem smo dužni obuhvatiti na tri razinama: analizirati tekst kao komunikat, stručni tekst kao iskaz unutar specifičnoga govornog žanra i osobitosti engleskoga jezika kao stranog jezika. Upravo su se s tim problemima autorice nosile iz jedne metodске jedinice u drugu.

Udžbenik ima dvadeset jednu metodsku jedinicu. Svaka je zamišljena kao skup aktivnosti koje upućuju na temeljitu analizu zadanoga predloška. Predložak je dio kakva stručnog teksta s područja pedagogije, filozofije, sociologije itd. Veći broj aktivnosti potiče prije svega razumijevanje sadržaja zadanoga teksta, osvješćivanje njegove organizacije i retoričkih postupaka (»tehnika«) koji ga određuju kao stručni tekst. Oblikovane su kao pitanja i zadaci koji zahtijevaju lučenje i adekvatnu primjenu različitih mogućnosti čitanja (selektivno, informativno i/ili kritičko čitanje) i razumijevanja teksta (uočavanje osnovne ideje u čitavu predlošku ili pak glavne teze pojedinog paragrafa, uočavanje i formuliranje argumentacijskih postupaka, sažimanje teksta i sl.). Najčešće su izravno usmjerene na analizu obavijesne hijerarhije predloška. U tom su smislu posebno inspirativni zadaci tabelarnog predočivanja obavijesne razine teksta i problemska pitanja što upućuju na formulaciju podrazumijevanih sadržaja. Težište tih aktivnosti zapravo je na poticanju razumijevanja teksta kao procesa sažimanja obavijesti, odnosno na artikuliranju bitnog, a ne na uobičajenim metodičkim zahtjevima prepričavanja koje se uglavnom izvodi na proizvoljnom odabiranju obavijesti po važnosti.

Navedena skupina zadataka navodi na otkrivanje retoričkih postupaka (npr. tipovi kohezije) u stručnom tekstu a koje zatim treba još bolje uočiti na primjerima tzv. jednostavnih oblika — na kratkim šalama. Šala ili »vic« predstavlja osvježenje u nizu stručnih predložaka koji, budući da su pretežno nabijeni tzv. »objektivnom znanstvenom informacijom«, mogu postati zamorni za čitanje. Pitanje je samo da li je riječ o »tehnikama«, tj. o retoričkim postupcima koji se, navodno nepromijenjeni, jednako nude i u drugim tipovima tekstova, ili smo dužni možda s većim oprezom analizirati zapravo strategije razvoja teksta, koje bitno ovise o danim žanrovskim determinantama iskaza (izbor tema, narav komunikacijske situacije, odnosno sugovornika, uvjeti za njihov sporazum, njihov odnos prema istini, svijetu i sl.) i koje u različitim žanrovima — stručni tekst/šala — djeluju kvalitativno drugačije.

Posebnu skupinu aktivnosti predstavljaju zadaci usmjereni ka jezičnim osobitostima engleskoga jezika kao jezika pojedine struke. Skreće se pažnja na kompliciranije sintaktičke konstrukcije, na sredstva koja pružaju različite mogućnosti povezivanja rečenica u tekst — na tzv. konektore, na glagolske oblike koji su tipični za pisani engleski jezik (ing-oblici), na tvorbu apstraktnih imenica latinskog podrijetla, na sufiksalsnu tvorbu leksičke jedinice o kojoj ovisi njezino prepoznavanje među vrstama riječi, na užu stručnu terminologiju i frazeologiju.

Stručni jezik pretpostavlja visokointelektualiziranu komunikacijsku kompetenciju. To je jezik što ga svatko mora učiti, i to ne samo u stranom jeziku već i u materinskom. Upravo stoga čudi što tu činjenicu autorice nisu umjele iskoristiti da u brojne jezične zadatke uključe prijevodne vježbe. Spoznaje

o stručnom tekstu time bi se brže usvojile, a velik intelektualni napor što ga zahtijeva razumijevanje stručnoga stranog jezika istodobno bi bio usmjeren i na jezične pojave u materinskom jeziku, koje također stječemo u jezičnoj praksi na višim stupnjevima obrazovanja. To nipošto ne bi utjecalo na koncepciju udžbenika, već bi se učenje jezika struke i njegova svrha osmislili kao potreba za specifičnim iskustvom u jezičnoj komunikaciji, a ne samo kao suočavanje s »posebnim tipom« engleskoga jezika.

No, bez obzira na to, osmišljeni tako kako jesu, jezični zadaci otkrivaju bitne, i po našem mišljenju posebno vrijedne, teorijske pretpostavke za pisanje takva udžbenika. U njemu jezični zadatak povlači misaonu aktivnost, a dopiranje do smisla obavijesti traži jezičnu realizaciju. Proishodi tako da učiti govoriti znači također učiti razumijevati, a da razumjeti možemo tim bolje što se sigurnije umijemo izražavati. Tako se i rad na jeziku struke otkriva sve manje kao obračun s leksičko-terminološkim problemima. »Razinu riječi« — kako u predgovoru najavljuje autorice — treba prevladati »razinom diskursa«. Mogli bismo ustvrditi da je tom zahtjevu podređena većina jezičnih aktivnosti i da udžbenik doista potiče rad na tekstu, u tekstu i o tekstu.

Posebna teškoća u sastavljanju takva udžbenika zasigurno je način na koji treba uključiti teoriju teksta u pojedinu metodska jedinicu koja ipak ima cilj razvijanje mehanizama pisane komunikacije na engleskome jeziku. Riječ je zapravo o novijim spoznajama što ih nude u svijetu sve popularnija istraživanja iz lingvističke teksta i analize diskursa. Njihova je primjena dosad najviše uzela maha u podučavanju engleskoga jezika, pa je sasvim razumljivo što su se autorice u mnogo čemu ugledale na postojeće raznovrsne i različite udžbenike ESP-a u Velikoj Britaniji. Tako se npr. u svakoj metodičkoj jedinici predlažu teorijska objašnjenja pojave koju je student, potaknut zadacima, morao prethodno uočiti u zadanome tekstu. Nailazimo na objašnjenja (uokvireno) kohezije teksta, koherentnosti, strukture paragrafa, na moguću klasifikaciju konektora, na organizaciju znanstvene definicije i klasifikacije i sl. Teorijska tumačenja tih pojava i pojmova temeljena su, prije svega, na uvriježenim i prihvaćenim teorijama teksta *M. A. K. Hallidaya* i *H. G. Widdowsona*. Budući da su to lingvisti koji su među prvima zakoračili u područje teksta i da od tada o sličnim ili istim pojavama govore novija istraživanja i u drugim zemljama (npr. u Sovjetskom Savezu), ponuđena teorijska rješenja dužni smo prihvatiti s oprezom, jer su mjestimice jednostrana i naivna (npr. podjela pitanja na opća, bitna, ali usmjerena na posebno, pitanja usmjerena isključivo ka posebnom, u tekstu, zatim pojam konotacije i značenje riječi, tumačenje postupka opisivanja, definicija postupka klasifikacije, preuzeta iz Websterova rječnika).

Na kraju valja nešto reći o samom izboru predložaka za analizu. Doista je teško ponuditi izbor tekstova koji bi podjednako zadovoljio interes studenata svih, prethodno spomenutih, stručnih usmjerenja. To nitko ne može očekivati od takva udžbenika. Ipak, u ponuđenom su izboru određeni »ustupci« pojedinim disciplinama »oštetili« druge. Najbolje su tako prošli filozofi, lingvisti i pedagozi, a najslabije komparatisti, jugoslavisti i psiholozi. Potonji gotovo da i ne mogu naći tekst koji bi u predloženom izboru makar približno bio primjer jezika njihove struke. Osim toga, nije potrebno u izboru od dvadeset predložaka težiti ka jedinstvenom modelu stručnoga teksta, modelu koji bi održavao tzv. objektivni pristup temi pojedine discipline. Priklanjajući se

toj iluziji — krajnje neutralni znanstveni tekst i jezik — autoricama je preostalo da potraže primjere, prije svega, u enciklopedijama i u knjigama koje imaju status priručne udžbeničke literature, a ne npr. u člancima tekućih stručnih časopisa. Time je stručni tekst zahvaćen, uglavnom, na jednoj svojoj razini — na razini tumačenja ili znanstvenoga opisa, a izbjegla se razina komentiranja (dijalog različitih gledišta) koja stručni tekst oblikuje kao raspravu. To je ono što je u tom žanru najvrednije i što najviše potiče intelektualnu aktivnost i pisca i čitaoca, ono što mladim ljudima u procesu obrazovanja najviše treba, ako želimo da se u nastavi stranog i/ili materinskog jezika oni razvijaju kao bića koja angažirano govore i misle, koja na vrijednosne sudove odgovaraju vrijednosnim sudovima, koja na argumentaciju odgovaraju argumentacijom, a ne samo kao sugovornike na kojima je da svladaju osnovne znanstvene i jezične činjenice, da analiziraju tekst takav kakav jest, da ga prime na znanje i da pri tom šute. Ukratko, poželjni bi bili nadasve problematski tekstovi, kao npr. predložak pod naslovom »How Scientific is Sociology?«. Nije slučajno da takvih ima znatno manje i da ih autoricama nije bilo jednostavno naći. No, uvijek se mogu u samoj nastavnoj praksi udžbeniku naknadno dodati.

Dragoljub Veličković

Dr RADMILO MAROJEVIĆ, *GRAMATIKA RUSKOG JEZIKA*, Beograd
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983, str. 1—344

Gramatika ruskog jezika Radmila Marojevića predstavlja delo u kome su na veoma uspešan način primenjeni funkcionalni metod, konfrontativni (kontrastivni) metod i metod selektivnog prezentiranja jezičkih činjenica u skladu s njihovom frekventnošću i značajem za produktivno i receptivno učenje jezika. Po svojoj nameni i načinu obrade gramatičkog sistema i njegovih komponenti, ovo je pedagoška gramatika, rađena kao priručnik za učenje i nastavu ruskog jezika u srpskohrvatskoj sredini. U teorijskom pogledu odražava savremeno stanje nauke o ruskom jeziku, sadržano u novim naučnim gramatikama, pre svega u *Ruskoj gramatici* AN SSSR-a (Moskva, 1980) i u *Ruskoj gramatici* Čehoslovačke akademije nauka (Prag, 1979). Oslanjajući se takođe, na dosadašnje rezultate jugoslovenske rusistike, na najbolje tradicije naše gramatičke misli, a pre svega na *Gramatiku ruskog jezika—Oblici Radovana Košutića*, autor je stvaralački primenio rezultate konfrontativne (kontrastivne) gramatike ruskog i srpsko-hrvatskog jezika i rezultate teorije i prakse prevođenja, onih oblasti u kojima je i sam dao značajan doprinos. Zbog svega toga može se reći da pojava Marojevićeve školske *Gramatike* predstavlja značajan datum u našoj rusistici, posebno s gledišta nastave ruskog jezika u srpskohrvatskoj sredini.

Gramatika Radmila Marojevića je prva kontrastivna gramatika ruskog i srpskohrvatskog jezika u kojoj se fonološki i gramatički sistem ruskog jezika